

Z ÚTIKÖNYV TÖRTÉNETE

Jelen közlemény — a szó szoros értelmében véve — nem annyira szakközlemény, mint inkább bibliográfiai vázlat, kis csevegés az útikönyvek történetéről. Amennyiben azonban egy ma már nagyon fölkarolt és nélkülözhetetlen nyomtatvány történelmi fejlődéséről s keletkezéséről van szó, nem érdektelen ránk nézve sem, ha ennek históriai folyamatával megismerkedünk. Az útikönyvek szükségességét már az ó-korban érezték: különösen nagy fontosságuk volt a zarándokok számára, kik évekig zarándokoltak a Szentföldre, hogy saját szemekkel láthassák a megváltó sirját. Ilyen útikönyvek voltak már a IV. században is. „Itinerarium“ néven ismerték őket. A két „Itinerarii Antonini“ hivatalos útikönyve volt a római birodalomnak; a római birodalmon kívül még az európai, ázsiai és afrikai szárazföldi és tengeri utakat is tartalmazták. Később, midőn a kereszténység mindinkább terjedni kezdett, a szentföldi zarándoklatok számára dolgozták e könyveket át, s a látogatottabb búcsúhelyek leírásával bővítették. Szintén a IV. századból való az „Itinerarium Hierosolymitanum“, mely egy Bordeaux (Burdigala) és Jeruzsálem közti és vissza Rómán és Milanón át vezető útiránynak a leírása. Ezt egy bordeauxi keresztény ember írta hitsorsosai számára. Ez volt az első útikönyv Palesztináról és Szíriáról. Ezután az újabb és újabb útikönyvek szakadatlan láncolata következik egészen az „Itinéraire de Paris à Jérusalem“-ig, melyet Chateaubriand írt. Minden évszázadnak megvan a maga „Iter Hierosolymitanum“-ja és „Terrae Sanctae“-ja, melyek közül egyeseket már asszonyok is írtak: szent Paula (szent Hieronymus barátnője) és ennek leánya Eustochia.

A XV. századtól kezdve már németnyelvű útikönyvekkel is találkozunk. Az első ilyen „Das ist die Ordnung, wie man sich halten soll über Meer und auch die Heiligen Städte besuchen“ 1426-ból egy Bassenheimer János nevű zarándoktól való, melynek eredeti kéziratát a drezdai királyi múzeumban őrzik. Itt még említést kell tenni egy a föntihez hasonlóról: a „Hübsche Tractat, wie durch Herzog Gotfrid von Pullen das Gelobte Landt gewonnen wurde“, mely egyike az ősnymtatványoknak (Augsburg 1479).

Mint búcsújáráhely Jeruzsálem és Róma mellé, midőn a Szentföldön a kereszties hadak folytak és így az odavaló zarándoklatok lehetetlenné váltak: Spanyolországban Santiago de Compostela sorakozott; így az idevaló zarándok-

doklatokhoz is adtak ki Itinerariumot. A Rómába zarándoklóknak Nagy Károly idejében — tehát a IX. század közepe táján — volt már alapos útmutatójuk az örök városról, melyet Mabillon (francia tudós, bencésrendi pap; sz. 1632., † 1707.) az einsiedlni kolostorban fedezett fel és amely ma „Anonymus Einsidliensis“ név alatt ismeretes. Itt említendők még a „Graphia Aurea Urbis“ és a „Mirabilis Romae“; mindkettő a XII. századból való, melyek azonban csak a XIX. században kerültek nyomtatásban a nép kezébe. Ezek szintén a búcsújárók számára készültek, kik eddig a Nagy Konstantin császár idejéből származó „Notatio“ és „Curiosum Urbis Romae“ nyomán voltak kénytelenek zarándokútjukon haladni.

Csak jóval a reformáció után, mikor a közlekedési eszközök fejlődésnek indultak és a közbiztonság már valamivel rendezettebbé vált: kezdtek feltűnni a mai értelemben vett útikönyvek. Es 1779-ben, midőn az utazási láz Svájcba és Itáliába kergette az embereket, jelentek meg az első útleírások a két említett országról. A XIX. század elején aztán a kereslet e könyvek után mindinkább fokozódott, úgy hogy a könyvkereskedők is érdeklődni kezdtek ez újabb nyomtatvány iránt.

1829 óta jelennek meg a John Murray által kiadott „Handbooks for Traveller“-ek, melyek közül számosat utazásai alapján ő irt. Egy ilyen könyv a Rajnán utazó angolok által a koblenzi Baedeker szemébe tűnt, ki aztán szintén ezek mintájára készítette útikönyveit. Az elért eredmények a többi külföldi kiadókat is ilyenmő vállalkozásokra serkentették és 1841-ben már a párizsi könyvkiadó társaság kiadja Svájcra az ő „Guides Joannes“-át, melyet Adolphe Joannes francia hírlapíró 1840-ben svájci utazása alapján irt. Az ő, általában saját tapasztalatain íródott útikönyvei Görögországról és a Keletről a 70-es években az oda utazók számára szinte nélkülözhetetlenek voltak. 1856-ban adta ki az amerikai Taylor az ő „Wiews a-foot on Europe seen with knapsack and staff“ című európai útikönyvét, melyet még ma is szívesen használnak. A Mayer-féle „Reisebücher“-ek 1862 óta jelennek meg; ezek közötték Norvégiáról az első alaposabb útbeosztást és útleírást Yngvar Nielsen norvég történetíró tollából, melyhez a nyolcvanas években a leleményes németek újításképpen egy nyelvmutatót is mellékeltek.

Ez időtől kezdve már megszámlálhatatlan az útikönyvek száma, melyeket a különféle turistaegyesületek és könyvkiadók egymással versenyezve kiadtak. És dacára az útikönyvek nagy elterjedésének, nagyobb szabású, a Baedeker könyveivel eredményesen konkurráló magyar útikönyvek még nincsenek, holott tán itt is érdemes volna ezekről gondoskodni és kiadásukat nem a külföldi cégek kezében hagyni.

HERMANN KÁROLY.

SZÁRAZ FÖLD- MEG ÁSVÁNYFESTÉKEK ELDÖRZSÖLÉSEKOR eleinte csak kevés gyöngye vagy középerősségű kencét vegyünk. A festékes lapáttal az egészet jól össze kell gyúrunk, s aztán a festéktörő márvánnyal, esetleg valamely vashengerrel addig dörzsölgetnünk, amíg a festékszemecskék tisztára széjjelzúzódnak. A kencéből ezután lassankint annyit töltögetünk a festékhez, hogy az a kellő sűrűségét és nyúlóságát elérhesse. Amikor festéktörő márvánnyal történik a széjjeldörzsölés, ügyelnünk kell arra, hogy annak egész fölületével dörzsöljünk, ne pedig csak a szélével.